

Franci Zorko

Z zapravljivčkom na poroko ali kako smo se vozili na začetku šestdesetih let 20. stoletja

Promet, s tem pa tudi vožnja, je bil v času mojega otroštva povsem drugačen pa so bila drugačna prevozna sredstva. Največkrat so za prevoz na krajše razdalje ljudje uporabljali kolo. Na daljše razdalje pa so se prevažali z vlakom ali avtobusom. Avtomobili so bili, posebno v kmečkem oz. vaškem okolju, še precejšnja redkost.

Najpogostejši pa so bili za prevoz tovora, pa tudi ljudi, vprežni vozovi.

Včasih pa se je morala kam zapeljati tudi cela družina. Na primer v nedeljo k maši v bolj oddaljeno vas ali pa k sorodnikom na žegnanje. Zato so imeli predvsem premožnejši kmetje pri hiši tudi tako imenovan zapravljivček. Že ime samo pove, da je bilo to nekako bolj prestižno vozilo, ki si ga ni mogel privoščiti vsak.

Tudi vprega se je razlikovala in odražala gmotno stanje lastnika. Najrevnejši kmetje so v svoj voz vpregali kar eno ali dve kravi, ki sta bili pri hiši predvsem zaradi mleka. Nekoliko premožnejši pa so imeli poleg krave v hlevu tudi par volov. Konji pri hiši pa so že predstavljali nekakšen statusni simbol.

Bilo je nekega hladnega zimskega dne v predpustnem času, ki je bil že od nekdaj rezerviran za poroke. Debela snežna odeja je pokrivala idilično pokrajino. Sončni žarki so se v sobotnem jutru le s težavo prebijali skozi meglico in spreminjali zmrznjene snežinke v lesketajoče se kristalčke. Zimski mraz je ščipal v lica in ušesa.

Lepšega dne teta Ivanka in stric Jože nista mogla izbrati za poroko. Ker je bila moja mama poročna priča svojemu bratu, sem se tega imenitnega dogodka udeležil tudi jaz, čeprav mi je bilo šele šest let. Zgodaj zjutraj smo prišli pred ženinovo hišo, kjer je že bila zbrana pisana družina svatov. Dekleta so jim na zavihke ovratnikov hitela pripenjati male šopke, narejene iz povoščenega papirja. Vaški harmonikar je raztegnil svoj meh in razigrani svatje so kljub rani uri dokaj ubrano pritegnili njegovemu petju. Stari oče pa je s štefanom v eni roki in kozarcem v drugi roki krožil med njimi ter natakal in ponujal, kot je sam zatrjeval, »ta najboljšega«, ki ga je že nekaj let hranil za poroko svojega sina.

Cerkveni poročni obred je potekal v kakih šest kilometrov oddaljeni sosednji vasi, v farni cerkvi Sv. Marjete, civilna poroka pa na matičnem uradu. Na koncu pa so se morali veseli svatje vrniti na ženinov dom, kjer je ohcet trajala vse do jutranjih ur.

Za prevoz ženina in njegove priče so poprosili sosedovega Franceta. Ta je seveda takoj privolil, saj si je povabilo, da vozi »žedna«, štel v veliko čast. Še dobro, da ga je ženinov oče prišel prosit za vožnjo kar nekaj dni pred poroko. Zato je imel dovolj časa, da je pripravil oba konja in zapravljivček, da se bosta ženin in kasneje z njim tudi nevesta vozila, kot jima ob taki priložnosti pritiče.

Najprej se je lotil zapravljivčka. Njegov zapravljivček je sodil v že modernejšo različico tovrstnih vozil, saj je imel vgrajene že jeklene vzmeti, zaradi česar je bila vožnja z njim po slabih makadamskih poteh bistveno udobnejša. Zaradi teh vzmeti so takšne vozove imenovali tudi »federvagen«. Ker je bila barva lesenih delov že nekoliko obledela, je vse, kar je bilo na vozu lesenega, France premazal s »firnežem« ter tako osvežil barvo. Njegova mama, ki je bila tudi ponosna, da bo njen sin vozil ženina, mu je strogo zabičala, da mora to storiti najprej, da se bo do sobote firnež vpil v les in se posušil, da si ne bosta ženin in kasneje nevesta umazala poročnega »gvanta«.

Po opravljeni pripravi voza, okraševanje je namreč prepustil vaškim dekletom, se je lotil priprave konjske opreme. Tudi vse usnjene dele konjske opreme, od uzde do komata in ostalega jermenja, je premazal s posebej pripravljeno kremo, ki jo je kupil pri vaškem čevljarju. Ko se je posušilo, je vzel mehko krpo in vse dodobra zdrgnil, da so se jermeni in ostali usnjeni deli opreme svetili, kot je sam rekel, »kot drekabrgceva rit«. Nato pa se je lotil še kovinskih delov. Posebno pozornost je posvetil okroglim okrasnim medeninastim ploščam. Namazal jih je z loščilom ter jih zloščil do visokega sijaja.

Nadvse zadovoljen z opravljenim delom je v petek zvečer legel k počitku ter nestrpno pričakoval naslednje jutro, ko ga je čakalo še kar nekaj dela.

Zjutraj je najprej pogledal v konjski hlev. Oddahnil se je, ko je videl da sta konja lepo čista in da ne bo treba izgubljati časa še z njunim čiščenjem. Zato se je lahko posvetil njunima frizurama. Počesal in na čelu spel je njuni grivi. Precej časa je posvetil urejanju njunih repov. Na koncu pa je vzel v roke še »štrigelj«, to je nekakšno strgalo za odstranjevanje nečistoče z živalske dlake, in krtačo, s katero je skrtačil svoja konjiča. Bil je tako ponosen na opravljeno delo in svoja konja, da ju je od veselja objel. Prav takrat pa so na dvorišče že pripela in privriskala vaška dekleta. V rokah so nosila dolg venec, spleten iz smrekovih vejic in krep papirja. Na vsake pol metra je bila nanj pripeta umetelno izdelana roža iz živobarvnega krep papirja. S tem vencem so opletle celoten zapravljivček. Še posebno pozornost so namenile sedežu, na katerem bosta tja grede sedela ženin in njegova priča, nazaj grede pa novopečena žena in mož.

Ko je bilo okraševanje končano, je France iz hleva pripeljal svoja že »okomatana« štirinožna prijatelja ter ju zapregel v voz. Iz žepa je potegnil še dva živo pisana cofa, ki ju je pred kratkim kupil na »štantu«, ko je bilo v eni od sosednjih vasi žegnanje. Veselo je zavriskal, bolj zaradi deklet kot zaradi sebe in počil z bičem, okrašenim z novim cofom. Konja pokanja z bičem sicer nista potrebovala, dovolj je bil že gospodarjev ukaz »dijo« in že so se odpeljali k sosedu po ženina. Dekleta pa so prepevaje stekla za vozom.

Svatje so z navdušenjem pozdravili okrašeni voz in voznika na njem. Stari oče je seveda takoj prinesel steklenico in kozarec ter ponudil Francetu. Ta se ponujene kapljice ni branil, klub pikri pripombi od nekje: »Da ne boš žedna zvrnil v graben.« Od nekje se je vzel tudi eden od svatov, ki je v rokah nosil dva kosa kruha. Na vsak kos je zlil nekaj vina ter ju dal konjema. Danes bi se verjetno ljubitelji konj in živali na sploh nad tem dejanjem zagotovo zgražali. Toda teh nekaj

kapljic vina konjema prav gotovo ni škodilo. Dano pa jim je bilo z namenom, da srečno pripeljeta mladoporočenca.

Ura je neusmiljeno hitela in eden izmed svatov, ki je bil sicer neformalno zadolžen za protokol, je že začel priganjati svate, naj pohitijo, saj so morali najprej po nevesto, nato pa še pravočasno priti v farno cerkev.

Moja mama je skupaj s svojim bratom - ženinom sedla na lepo okrašeni sedež zapravljivčka. Meni pa je kot njenemu edinemu sinu pripadla čast, da sem lahko sedel na prednji sedež poleg voznika Franceta. Kako sem bil ponosen, še posebej, ko mi je sosedov France dal v roke vajeti, medtem ko je izpod sedeža vlekel debelo volneno odejo, s katero je hotel čez kolena pokriti ženina in njegovo pričo. Toda ženinova mati ga je prehitela in pritekla iz hiše s čisto novo odejo. »Počakaj France, počakaj,« je kričala, »za žedna in potem njegovo ženo mora biti deka nova«. Hitro je s to novo odejo čez kolena pokrila mojo mamo, svojo hčer, in sina, ženina. Voznik France pa se ni dosti sekiral. Urno naju je pokril s svojim kocem, za kar sem mu bil kasneje še kako hvaležen, saj bi me naslednji dve uri, kolikor je trajala vožnja do nevestine vasi in nato do cerkve, še kako zeblo.

Za našim zapravljivčkom se je ustvarila kar manjša kolona. V vrsto se je postavil še en zapravljivček, na katerem so se peljali harmonikar in starši ženina. Za njim pa še novejši model lojtrnika, ki je imel kolesa z zračnicami in so ga zato imenovali kar gumi voz. Na lojtre so prečno položili krajše deske in jih pogrnili z odejami. Nanje pa so sedli preostali svatje. Vožnja s takšnim vozom je bila seveda bistveno manj udobna kot z našim federvagnom. Toda, kot je dejal eden od svatov: »Bolje se je slabo peljati, kot dobro hoditi«.

Sosed France je veselo počil z bičem, druga dva voznika pa za njim in že smo se odpeljali po nevesto in nato na poroko. Tako so, sicer dobro razpoloženi vozniki srečno pripeljali še bolj razpoložene svate in novopečena zakonca na ženinov dom, kjer so se veselili do ranega jutra. Stric in teta sta si z leti ustvarila družino. Jaz sem jih pogosto obiskoval. Posebej med šolskimi počitnicami. Na obisk sem se po navadi peljal z avtobusom in nato nadaljeval pot peš. Kasneje pa tudi z avtomobilom.

Danes so prevozna sredstva tudi na podeželju povsem drugačna. Toda pod starim kozolcem, ki ga je že dodobra načel zob časa, kjer je nekoč gospodaril stričev sosed France, pa še vedno ves zaprašen počiva stari zapravljivček in spominja na davno minule čase.